

The Brussels Effect in Personal Data Protection Law: European Standards and Global Regulatory Influence

 Hasna Hajnajafi

Assistant Professor, Department of Private Law,
Faculty of Law, Shahid Beheshti University,
Tehran, Iran h_hajnajafi@sbu.ac.ir

Abstract

The Brussels Effect is a theoretical framework that explains how European regulatory measures extend beyond the EU's borders, shaping global legal standards. This article introduces the concept to Iranian legal literature, examining its forms, applications, and underlying conditions. It also explores its relevance in the field of personal data protection.

The study highlights how European regulatory standards, driven by market influence, have both formally and informally shaped laws beyond Europe, establishing EU law as a global benchmark. Given Iran's need for a structured legal framework on personal data protection, understanding this phenomenon along with its key drivers and the regulatory approaches of other countries can help Iranian legislators develop effective policies in this area.

Keywords: Brussels Effect, Europeanization of Law, Personal Data Protection, Legal Convergence

Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Journal of Research and
Development in Public Law

Iranian Law and Legal Research
Institute

Vol. 1 | No. 1 | Spring and
Summer 2024
(Original Article)

<https://jrpl.iillrc.ac.ir/>

DOI:
10.22034/jrpl.2025.720746

اثر بروکسل در حقوق حفاظت از داده‌های شخصی: معیارهای اروپایی و نظم بندی جهانی

استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید
بهشتی، تهران، ایران
h_hajnajafi@sbu.ac.ir

حسنا حاج نجفی

دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق عمومی
پژوهشکده حقوق و قانون ایران

دوره ۱ | شماره ۱ | بهار و تابستان ۱۴۰۳
(مقاله پژوهشی)

<https://jrpl.illrc.ac.ir/>

DOI:

10.22034/jrpl.2025.720746

چکیده

نظریه اثر بروکسل تحلیلی نظری جهت تبیین تاثیر فراسرزمینی مقررات تنظیمی اروپا در ورای مرزها است. این نظریه نشان می‌دهد دامنه تاثیر مقررات اروپایی تنها محدود به اعضای اتحادیه نمی‌باشد. هدف مقاله پیش‌رو معرفی مفهوم اثر بروکسل در ادبیات حقوقی ایران و مطالعه اقسام، مصادیق و شرایط آن است. همچنین، این پژوهش به تطبیق مفهوم اثر بروکسل بر حوزه حقوق حفاظت از داده‌های شخصی می‌پردازد. پژوهش پیش‌رو نشان می‌دهد در حوزه اخیر ضوابط تنظیمی اروپایی با تکیه بر قدرت بازار به صورت رسمی یا غیر رسمی به خارج از اروپا نیز تسری یافته، به گونه‌ای که حقوق اتحادیه در این خصوص به منبع اصلی جهت الگوپذیری سایر کشورها تبدیل شده است. نظر به ضرورت قاعده‌گذاری حوزه داده‌های شخصی در نظام حقوقی ایران، شناخت عمیق موضوع و جریان‌های اثرگذار بر آن و نیز آگاهی نسبت به رویکرد و موضع دیگر کشورها، قانون‌گذار ایران را قادر می‌سازد تا به نظم بندی متناسب این حوزه بپردازد.

کلیدواژه‌ها: اثر بروکسل، اروپایی شدن حقوق، داده‌های شخصی، پیوند حقوقی

مقدمه

تشکیل اتحادیه اروپا تأثیرات مهمی بر نظام حقوقی کشورهای عضو این اتحادیه داشته است. بر اساس ماده یک معاهده اتحادیه اروپا^۱، اعضای اتحادیه در واقع بخشی از صلاحیت قانون گذاری خود را به اتحادیه تفویض می نمایند تا این نهاد در راستای اهداف تشکیل از جمله ایجاد بازار واحد اروپایی به قاعده گذاری بپردازد.

با این حال، دامنه تأثیر مقررات اروپایی تنها به گستره اعضای اتحادیه محدود نمی باشد. دقت در ویژگی ها، سازوکارها و ظرفیت مقررات گذاری اتحادیه نشان می دهد این سازمان علاوه بر نظم بندی رسمی بسیاری از فعالیت های تجاری و اقتصادی در کشورهای عضو، توانسته مقررات خود را با تکیه بر نیروی بازار مصرف گسترده اروپایی، به ورای مرزهای اروپا نیز تسری دهد. شاید جالب باشد این که بدانیم در جهان به هم تنیده امروزی، بسیاری از کالاها و خدمات مصرفی در سطح جهانی با اتکا به ضوابط مورد تایید اتحادیه اروپاست که نظم بندی می گردد. بدین ترتیب است که گفته شده در برخی عرصه های قاعده گذاری، اتحادیه اروپا در عمل نقش «تنظیم گری جهانی یک جانبه»^۲ را ایفا می نموده و قواعدش به سایر نظام های حقوقی تسری می یابد (Bradford, 2012: 2; ibid, 2020: xiv; Scott, 2019). هر چند، نویسندگان درباره چگونگی تحلیل نقش تنظیم گرانه مقررات اروپایی اختلاف نظر دارند، ادبیات حقوقی بر این اصل که اتحادیه اروپا قدرت مهمی در عرصه تنظیم گری در مقیاس جهانی است، به اجماع رسیده است (Young, 2015: 1235-1239). منظور از قواعد تنظیمی^۳ یا تنظیم گری، قواعدی است که در مقابل قواعد بازار-محور و توافق-محور قرار گرفته و بر دخالت دولت در روابط تجارت و قراردادهای اشاره دارد. در واقع، تنظیم گری به مواردی اشاره دارد که دولت کاستی هایی را در بازار در جهت تامین نفع عمومی یا جمعی شناسایی کرده و با قاعده گذاری خود در صدد هدایت جریان بازار به سمت تامین آن اهداف است. بنابراین، قواعد تنظیمی در اصل ماهیت حقوق عمومی و

¹ The Treaty of European Union

² Unilateral regulatory globalization

³ Regulation

آمره داشته و به همین دلیل در زبان فرانسه با عنوان حقوق عمومی اقتصادی^۱ شناخته می‌شود (Ogus, 2004: 1-2).

در دهه اخیر اروپایی شدن بخشی از قواعد و هنجارها در اثر تاثیر فراسرزمینی مقررات تنظیمی اروپا، ویژگی ممتاز تجارت و اقتصاد در شرایط فعلی و اثر جانبی تشکیل اتحادیه اروپا محسوب می‌گردد (Bradford, 2012: 7 & 21). مسئله‌ای که قانون‌گذار هر مملکتی باید بدان آگاه باشد تا بتواند با شناخت کامل موضوع و جریان‌های فعال به نظم‌بندی مناسب آن حوزه بپردازد.

در ادبیات حقوقی، از اثر فراسرزمینی مقررات اتحادیه اروپا با عبارت «اثر بروکسل»^۲ یاد می‌شود؛ چه آن که شهر بروکسل بلژیک مقر اصلی بسیاری از نهادهای اتحادیه اروپاست. نظریه اثر بروکسل برای نخستین بار در سال ۲۰۱۲، توسط پروفیسور بردفورد^۳ استاد حقوق تجارت بین‌الملل وقت دانشگاه شیکاگو مطرح شد.^۴ در طول یک دهه گذشته، این نظریه مورد اقبال نویسندگان و تحلیلگران حوزه تجارت واقع شد و آثار تحلیلی متعددی بر مبنای این نظریه منتشر گردید.^۵ پروفیسور بردفورد در سال ۲۰۲۰ نظریه خود را منسجم‌تر کرده و در قالب کتابی توسط انتشارات آکسفورد منتشر نمود.^۶ این استاد حقوق در سال ۲۰۲۳ نیز کتاب دیگری در همان انتشارات به چاپ رساند که به اعمال مفهوم اثر بروکسل در حوزه

^۱ droit public économique

^۲ The Brussels Effect

^۳ Anu Bradford

^۴ ایشان هم اکنون در دانشکده حقوق دانشگاه کلمبیا صاحب کرسی هستند.
^۵ برای مثال، ر.ک.:

Bygrave, Lee A., "The 'Strasbourg Effect' on data protection in light of the 'Brussels Effect': Logic, mechanics and prospects", Computer Law & Security Review, volume 40, April 2021, p. 1

^۶ Anu Bradford, The Brussels Effect: How the European Union Rules the World, New York: Oxford University Press, 2020

دیجیتال می‌پردازد.^۱ بدین ترتیب، نظریه اثر بروکسل، تحلیل ارزشمندی جهت پرداختن به گسترش قواعد تنظیم‌گری اروپایی در ورای مرزهای کشورهای عضو اتحادیه اروپا است. مقاله پیش رو در صدد است تا با معرفی مفهوم اثر بروکسل به پیاده‌سازی آن در حوزه حقوق حفاظت از داده‌های شخصی بپردازد. بدین منظور، در بخش نخست چیستی و سازوکار اثر بروکسل تبیین می‌گردد. بدین منظور، ابتدا در خصوص صلاحیت مقررات اروپایی در قلمروی کشورهای عضو و خارج از آن بحث می‌شود. سپس، شرایط اثر بروکسل تبیین شده و مصادیق آن در قلمروهای مختلف حقوق استخراج می‌شود. در بخش دوم، اثرگذاری معیارهای اروپایی بر حوزه حفاظت از داده‌های شخصی به عنوان جلوه‌ای از اثر بروکسل مطالعه می‌گردد. بدین منظور نخست، مفهوم داده شخصی و ضرورت حفاظت از آن بررسی شده و مقررات اروپایی حفاظت از داده‌های شخصی بحث می‌شود. در ادامه نیز مفهوم گسترش فراسرزمینی مقررات اروپایی در زمینه حفاظت از داده‌های شخصی مطالعه شده و نتیجه‌گیری می‌شود.

مبحث اول: اثر بروکسل: چیستی، ساز و کار و مصادیق

برای فهم نظریه اثر بروکسل لازم است نخست به صلاحیت مقررات اروپایی و صلاحیت تقنینی اتحادیه در ارتباط با کشورهای عضو پرداخته و سپس به اثر فراسرزمینی مقررات اروپایی اشاره شود.

صلاحیت تقنینی اتحادیه در ارتباط با کشورهای عضو

در تاثیر مقررات اتحادیه در کشورهای عضو شک و شبهه‌ای نیست. اتحادیه اروپا به عنوان یک سازمان بین‌المللی متشکل از کشورها بر اساس اسناد تاسیس خود دارای برخی صلاحیت‌های تقنینی است. اصل تفویضی بودن صلاحیت^۲ مصرح در ماده ۵ معاهده

^۱ Anu Bradford, Digital Empires: The Global Battle to Regulate Technology, Oxford University Press, 2023

^۲ The principle of conferral / conferral competence

تشکیل اتحادیه اروپا، مبنای تشخیص اختیار اتحادیه در وضع مقررات و تنظیم‌گری می‌باشد (Blank, 2021: 63). بر اساس این اصل، اتحادیه فاقد صلاحیت عام تقنینی است و صلاحیت این نهاد در وضع قواعد تنها محدود به قلمرو و حدودی است که توسط کشورهای عضو بدان تفویض شده است (صادقی نشاط و حاج نجفی، ۱۳۹۸: ۲۹۷).

از جانب دیگر، بر اساس مواد ۲ الی ۶ معاهده عملکرد، صلاحیت اتحادیه و کشورهای عضو در مقررات‌گذاری و تنظیم‌گری به تفکیک قلمروی موضوع مشخص شده است. بدین ترتیب، صلاحیت قاعده‌گذاری در برخی حوزه‌ها نظیر مقررات گمرکی و سیاست پولی تنها در انحصار اتحادیه می‌باشد (ماده ۳ معاهده عملکرد). در مقابل، در قلمروهای دیگر نظیر بازار مشترک، محیط زیست و حمایت از مصرف‌کننده، صلاحیت تقنینی بین اعضا و اتحادیه مشترک است. البته در صورت وضع مقررات توسط اتحادیه، اعضا باید از آن مقررات تبعیت نمایند (ماده ۴ معاهده عملکرد). همچنین، در بعضی موضوعات نظیر فرهنگ و آموزش اتحادیه از صلاحیت وضع مقررات الزام‌آور بهره‌مند نیست (ماده ۶ معاهده عملکرد).

از منظر سازوکارها و ابزارهای تقنینی، اتحادیه اروپا از رویکرد چندابزاری جهت قاعده‌گذاری در هر حوزه از صلاحیت تقنینی خود بهره می‌برد. از میان این ابزارها آیین نامه^۱ و دستورالعمل^۲، اهمیت بسیار دارد. ویژگی‌های این دو قسم سند حقوقی در ماده ۲۸۸ معاهده عملکرد مشخص شده است. در حقوق اروپایی، آیین نامه مقرره‌ای کلی است که در تمامیت خود لازم الاجرا بوده و دارای اثر مستقیم در کشورهای عضو است؛ بدین معنی که بلافاصله بعد از اجرایی شدن جزیی از نظام حقوقی هر یک از اعضا می‌شود، بدون آن که لازم باشد کشورهای عضو آن مقرره را در مجالس قانون‌گذاری داخلی مصوب نمایند. در مقابل، دستورالعمل ابزاری است که خطاب به دولت‌های عضو منتشر شده و برخلاف آیین نامه فاقد اثر مستقیم است. بدین معنی که کشورهای عضو مکلف‌اند مفاد دستورالعمل را در بازه زمانی مقرر در نظام داخلی خود به هر شیوه که صلاح دانستند

¹ Regulation

² Directive

اجرایی نمایند (صادقی نشاط و حاج نجفی، ۱۳۹۸: ۳۱۲-۳۱۰). گفتنی است بر اساس بند ۱ ماده ۲۹۶ معاهده عملکرد، دولت‌های عضو اتحادیه موظفند تمام موازین حقوق داخلی را که برای اجرایی کردن قوانین الزام‌آور اتحادیه ضروری است، اتخاذ نمایند. بدین ترتیب، بر اساس صلاحیت‌های تفویضی به اتحادیه اگر نهادهای قانون‌گذار این سازمان در حدود صلاحیت خویش قاعده‌گذاری و تنظیم‌گری نمایند، این مقررات در کشورهای عضو لازم‌الاجرا قلمداد شده و منشاء تاثیر خواهد بود.

نفوذ فراسرزمینی مقررات اروپایی یا اثر بروکسل

روشن است که اتحادیه اروپا صلاحیت وضع مقررات تنظیمی در قلمروی کشورهای غیر عضو ندارد. به دیگر بیان، صلاحیت مقررات‌گذاری اتحادیه، محدود به قلمروی کشورهای عضو می‌باشد. با این حال، در چند سال اخیر اثرگذاری فراسرزمینی مقررات مختلف اتحادیه اروپا به عنوان یک جریان در قلمروی مقررات تنظیم بازار شناسایی شده و مورد توجه قرار گرفته است.

در واقع، هنگامی که اتحادیه اروپا در پی تنظیم بازار مشترک در کشورهای عضو برآمده و مقررات الزام‌آوری برای کلیه اعضا وضع می‌نماید، ممکن است به عنوان اثر جانبی و ناخواسته، این قسم قواعد با تکیه بر قدرت بازار در خارج از اروپا نیز موثر افتاده و در عمل بر فعالیت‌های اقتصادی و تجاری حاکم گردد. به این قسم اثر فراسرزمینی مقررات اروپایی در حوزه تنظیم‌گری بازار اثر بروکسل گفته می‌شود. به دیگر بیان، اثر بروکسل وقتی صورت می‌پذیرد که مقررات اروپا به فعالان بازار (تجار و شرکت‌های تجاری غیراروپایی) و یا مقامات تنظیم‌گر خارجی (دولت‌های غیرعضو) تسری پیدا نماید (Bradford, 2020: 1-2; ibid, 2012: 6).

بدینسان، اثر بروکسل به گسترش قواعد تنظیمی اتحادیه در ورای مرزها با تکیه بر سازوکارهای بازارمحور نظر دارد. بر اساس این تحلیل، وقتی اتحادیه اروپا مقررات بازار مصرف داخلی خود را در حوزه‌ای معین نظم‌بندی می‌نماید، تاجران خارجی به ویژه شرکت‌های بزرگ چند ملیتی که به تداوم روابط بازرگانی با کشورهای عضو اتحادیه علاقه‌مند هستند، ممکن است به صورت خودجوش ضوابط حاکم بر فعالیت اقتصادی خود را با

ضوابط سخت‌گیرانه اتحادیه اروپا هماهنگ نمایند؛ حتی اگر از لحاظ رسمی مقررات کشور خودشان الزامی درباره رعایت آن ضوابط پیش‌بینی نکرده باشد (Bradford, 2020: 2). برای مثال، وقتی اتحادیه اروپا با وضع موازین قانونی به جهت حمایت از سلامت مصرف‌کنندگان اروپایی ضوابط سخت‌گیرانه‌ای را جهت تولید و عرضه مواد غذایی تراریخته وضع می‌نماید،^۱ شرکت‌های مواد غذایی غیراروپایی نیز که دست‌کم بخشی از بازار هدفشان در اتحادیه اروپا قرار دارد، در عمل از بیم از دست دادن فرصت عرضه محصولات در بازار اروپا به صورت خودخواسته به تولید و ارائه محصول بر اساس ضوابط مصوب اتحادیه می‌پردازند. این درحالی است که ممکن است مقررات رسمی کشوری که شرکت تولیدکننده تابعیت آن را دارد، در اصل تولید و عرضه مواد غذایی تراریخته را مجاز بداند. برای مثال، در آمریکا به عنوان یکی از قدرتهای پیشگام در حوزه زیست‌فناوری، تولید و عرضه محصولات تراریخته از لحاظ مقررات تفاوت‌چندانی با محصولات غیرتراریخته ندارد. در مقابل، در اتحادیه اروپا عرضه این محصولات موضوع محدودیت‌های فراوان از جمله طی فرایند طولانی تجویز، ارزیابی مخاطرات و اعمال اصل احتیاط^۲ می‌باشد (Bradford, 2012: 9; Vogel, 2012: 32).

به دیگر بیان، هر چند هدف اصلی اتحادیه اروپا از مقررات‌گذاری جهت تنظیم بازار داخلی کشورهای عضو است، تاثیر این مقررات به گستره کشورهای عضو محدود نمانده، بلکه در اثر نقش آفرینی عامل بازار به ورای مرزها نیز گسترش می‌یابد که به این قسم تسری مقررات اروپایی در فراسوی اروپا «اثر بروکسل» گفته می‌شود. اثر بروکسل پرده از این حقیقت برمی‌دارد که در برخی حوزه‌ها اتحادیه اروپا در عمل به عنوان تنظیم‌گر اصلی تجارت جهانی فعالیت دارد (Bradford, 2015: 159).

^۱ برای نمونه، ر.ک.: آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا به تاریخ ۲۰۰۳ درباره مواد غذایی و خوراک تراریخته، برخط:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF)

^۲ The precautionary principle

نظریه اثر بروکسل با الهام از نظریه «اثر کالیفرنیا»^۱ مطرح شده است. نظریه پرداز اثر کالیفرنیا، دیوید وگل^۲ استاد اخلاق تجارت دانشگاه کالیفرنیا است که در اثر معروف^۳ خود به تحلیل گسترش مقررات تنظیمی حقوق محیط زیست و حمایت از مصرف کننده در ایالت کالیفرنیا که ماهیتی به نسبت سخت گیرانه دارد، در اثر نقش آفرینی عوامل بازاری پرداخته است (Bradford, 2020: 3; ibid, 2012: 5; Scott, 2019: 31).

اثر کالیفرنیا و اثر بروکسل نقطه مقابل تحلیلی است که مقررات زدایی و آزادسازی تجارت را ویژگی اصلی جهانی شدن می داند. این تحلیل ها نشان می دهد این گونه نیست که همواره جهانی شدن اقتصاد و تجارت با کاهش مقررات تنظیمی و به اصطلاح «رقابت بر سر کمینه معیارها»^۴ ملازم باشد؛ بلکه گاه نیز در اثر اقتصاد به هم تنیده امروزی، این مقررات تنظیمی سخت گیرانه تر است که با اتکا به نیروی بازار در ورای مرزها گسترش می یابد. بدین ترتیب، در این فرض با نوعی «رقابت بر سر بیشینه معیارها»^۵ رو به رو هستیم (Bradford, 2020: 4; ibid, 2015: 160; ibid, 2012: 8).

بنابراین چه گذشت می توان چنین گفت اثر بروکسل نظریه ای است که برای تحلیل بخشی از نقل و انتقال قواعد حقوق اروپایی در ورای مرزها با تکیه بر نیروی بازار ارائه شده است. بدین ترتیب، موضوع اصلی نظریه بروکسل با مفهوم پیوند حقوقی^۶ ارتباط دارد. پیوند حقوقی به عنوان سرفصلی از حقوق تطبیقی، به جابه جایی مقررات حقوقی در فراسوی

¹ The California effect

² David Vogel

³ See: Vogel, David, Trading Up: Consumer and Environmental Regulation in a Global Economy, Harvard University Press 1995

^۴ رقابت بر سر کمینه معیارها (Race to the bottom) به شرایطی گفته می شود که در آن هر واحد یا نظام اقتصادی تلاش می کند با فروکاستن از مقررات تنظیمی نظیر معیارهای مرتبط با محیط زیست، مالیات و حقوق کار، هزینه انجام فعالیت اقتصادی را در قلمروی خود در مقایسه با سایر جایگزین ها کاهش داده و بدین وسیله در اقتصاد سهم موثرتری ایفا نماید.

⁵ Race to the top

⁶ Legal transplant

مرزها اشاره داشته و موضوع تاثیر و تاثر نظام‌های حقوقی و نقل و انتقال قواعد حقوقی میان آنها را در دستور کار دارد (صادقی نشاط و حاج نجفی، ۱۳۹۹: ۱۳۸).

دسته بندی انواع اثر بروکسل

اثر بروکسل به دو قسم عملی (غیر رسمی)^۱ و قانونی (رسمی)^۲ تقسیم می‌شود. اثر بروکسل عملی زمانی رخ می‌دهد که یک شرکت تجاری غیراروپایی با هدف بهره‌مند شدن از مزایای بازار مصرف اروپا، خودخواسته به الزامات اتحادیه اروپا تمکین نموده و فعالیت تجاری خود را با رعایت معیارهای این اتحادیه پیش برد. در این فرض، کشوری که شرکت مربوطه تابعیت آن را دارد، هیچ عکس‌العمل رسمی در زمینه هماهنگ کردن مقررات خود با قواعد اتحادیه ترتیب نداده است، بلکه این خود شرکت است که با انگیزه عرضه محصول در بازار مصرف اروپایی، از قواعد اتحادیه تبعیت می‌نماید (Bradford, 2020: 2; Scott, 2019: 31).

برای مثال، اگر یک شرکت غیراروپایی که از مقررات دولت متبوعش از منظر مقامات اتحادیه کفایت لازم جهت حمایت از داده‌های شخصی مصرف‌کنندگان را ندارد، بخواهد در اروپا فعالیت نماید، می‌تواند با استناد به شروط قراردادی نمونه مورد تایید اروپا از مجرای قرارداد مقررات حمایت از داده‌های اتحادیه را در قالب شروط ضمن عقد اقتباس نموده و بر فعالیت تجاری خویش حاکم گرداند (Bradford, 2020: 149).

بدین ترتیب، می‌توان گفت اثر بروکسل عملی با رخداد یک پیوند حقوقی خصوصی^۳ ملازمه دارد. توضیح آن که هر چند بیشتر موارد پیوند حقوقی از مجاری رسمی و با تکیه بر اسباب دولتی و به ویژه ساز و کار قانون‌گذاری به انجام می‌رسد، ممکن است تاثیر و تاثر حقوقی میان نظام‌های حقوقی بدون مداخله قوای رسمی و با تکیه بر ابزارهای غیر رسمی نظیر قرارداد (اصل حاکمیت اراده) نیز صورت پذیرد. به این قسم تحرک قواعد حقوقی در ورای مرزها که در آن قوای حاکمیت عمومی، به طور مستقیم نقش‌آفرینی ندارد، پیوند حقوقی خصوصی اطلاق می‌گردد (Ferrando, 2015: 29).

¹ De facto

² De jure

³ Private legal transplant

در مقابل، در اثر بروکسل قانونی یا رسمی نفوذ مقررات اروپایی به اثرگذاری صرف از مجاری خصوصی محدود نبوده، بلکه در نهایت به تغییر رسمی مقررات کشور غیراروپایی نیز منجر می‌گردد. به دیگر بیان، در این قسم اثر بروکسل در نهایت با پیوند حقوقی رسمی مواجه خواهیم بود. اتخاذ رسمی موازین اروپایی ممکن است در نتیجه اثر بروکسل عملی صورت پذیرد. در این فرض شرکت‌هایی که برای بهره‌مندی از فرصت نقش آفرینی در بازار مصرف اروپا در برابر معیارهای سخت‌گیرانه‌تر اروپایی تمکین نموده‌اند، به دلیل بالا رفتن هزینه‌های تولید خود در مقایسه با شرکت‌هایی از آن نظام حقوقی که سودای فعالیت در بازار اروپا را ندارند، مزیت رقابتی خود را در بازار داخلی از دست می‌دهند. در نتیجه، این شرکت‌های ممکن است اعمال نفوذ نمایند تا در نهایت مقرراتی مشابه قواعد اروپایی در آن نظام حقوقی به تصویب رسیده و بدین ترتیب، هزینه‌های معاملاتی برای تمام شرکت‌کنندگان در بازار یکسان گردد.^۱ از این روست که گفته شده اثر عملی بروکسل این ظرفیت را دارد تا در نهایت به اثر قانونی بروکسل تبدیل گردد (Bradford, 2020: 2; ibid, 2012:6; ibid, 2015: 31; Scott, 2019, 159).

البته، به طور معمول اثر رسمی بروکسل در نتیجه اثرگذاری چند متغیر است که صورت می‌پذیرد. به دیگر بیان، در پیدایش اثر رسمی بروکسل، ممکن است علاوه بر اثر عملی بروکسل، عوامل دیگری نیز دخیل باشد. برای مثال، ممکن است مصرف‌کنندگان یک کشور غیراروپایی با آگاهی از مقررات اروپایی راجع به حمایت از مصرف‌کننده، برخورداری از مقرراتی مشابه را در کشور خود طلب نمایند که در نهایت به تغییر رسمی مقررات نیز منجر گردد. در این فرض که اثر عملی بروکسل عامل منحصر تغییر مقررات رسمی نیست، با اثر بروکسل رسمی به معنای عام مواجه هستیم (Bradford, 2020: 2-3). بدین ترتیب در مثال اخیر، این مصرف‌کنندگان و نه تولیدکنندگان بودند که با اعمال فشار بر دولت و هدایت آن به سوی اقتباس مقرراتی مشابه قواعد اروپایی، تغییر رسمی قوانین را سبب گردیدند.

^۱ از این روست که شرکت‌های اپل و فیس‌بوک در حقوق امریکا طرفدار تصویب مقرراتی مشابه مقررات اروپایی در حوزه حمایت از داده‌های شخصی هستند. ر.ک: (Bradford, 2020: 148)

شرایط اثرگذاری عملی مقررات اروپایی در ورای اروپا

از میان دو قسم اثر عملی و رسمی مقررات اروپایی، به نظر می‌رسد قسم نخست بیشتر نیازمند تحلیل و بررسی است. چه آن‌که به دلیل ماهیت غیررسمی و ابتنا بر ساز و کارهای بازار، این قسم تاثیر قوانین کمتر شناسایی شده و مورد توجه قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، در این بخش به شرایط لازم جهت شکل‌گیری و تاثیر اثر عملی بروکسل پرداخته می‌شود. استخراج این شرایط است که توجیه می‌کند چرا اتحادیه اروپا در مقایسه با سایر قدرت‌های اقتصادی نظیر امریکا و چین از ظرفیت تاثیر فراسرزمینی مقررات خود بهره‌مند است. همچنین، توجه به این شرایط به این پرسش پاسخ می‌دهد که چرا تنها بخشی از قواعد تنظیمی اتحادیه اروپا و نه تمام آن قواعد دارای نفوذ فراسرزمینی است (Bradford, 2020: 161; ibid, 2015: 5).

نظریه اثر بروکسل، تاثیر عملی فراسرزمینی مقررات اروپایی را در صورتی محتمل می‌داند که تمامی شرایط ذیل حاصل باشد:

۱. اندازه (قدرت) بازار^۱:

در دنیای تجارت و اقتصاد، اندازه بازار اهمیت بسیار دارد. تولیدکنندگان بزرگ شرکت‌های چند ملیتی تمایل دارند محصولات خود را در بازارهای مصرف بزرگ عرضه نمایند. از جانب دیگر، روشن است که تولید کننده به دلیل کاهش هزینه معاملاتی بر اساس نفع شخصی خود، طرفدار مقررات سخت‌گیرانه تنظیمی نیست. با این حال، هر چه اندازه بازار در نظام‌های دارای مقررات سخت‌گیرانه‌تر بزرگتر باشد، تولید کنندگان نظام‌های دارای مقررات آزادتر با احتمال بیشتری فعالیت تجاری خود را بر اساس قواعد سخت‌گیرانه تنظیم می‌نمایند تا از فرصت عرضه محصولات خود در آن بازار بزرگ، محروم نمانند. بدین ترتیب، شرکت خارجی زمانی فعالیت خود را بر اساس موازین سخت‌گیرانه اروپایی هماهنگ می‌نماید که در مجموع نفع بیشتری از حضور در بازار اروپا در مقایسه با عدم حضور عایدش گردد (Bradford, 2012: 11-12; ibid, 2020: 26-27).

¹ Market size (power)

امروزه اتحادیه اروپا دومین اقتصاد بزرگ جهان با تولید ناخالص ملی ۱۷ تریلیون دلار است که با الحاق شمار زیادی از کشورهای اروپای شرقی و مرکزی، در حال حاضر مهم‌ترین بازار مصرف در جهان محسوب می‌شود. همچنین، این بازار دارای نسبت بالایی از مصرف‌کنندگان دارا و مرفه بوده و بنابراین بسیاری از صادرکنندگان غیراروپایی ترغیب می‌شوند تا فعالیت خود را با قواعد تنظیمی این اتحادیه وفق دهند (Bradford, 2020: 26-28).

۲. ظرفیت تنظیم‌گری^۱:

یک نظام حقوقی باید علاوه بر قدرت بازاری از ظرفیت لازم جهت تنظیم‌گری نیز برخوردار باشد تا مقرراتش در داخل و نیز ورای مرزها موثر افتد. ظرفیت تنظیم‌گری به قابلیت نظام حقوقی جهت وضع مقررات و اعمال آن اشاره دارد، موضوعی که مستلزم تخصص، تجربه حقوقی، ظرفیت نهادی و ساختاری و بهره‌مندی از منابع مالی کافیتست. همچنین، یکی از مولفه‌های ظرفیت تنظیم‌گری به اقتدار دولت در اعمال ضمانت اجرا در فرض تخلف از مقررات باز می‌گردد (Bradford, 2012: 12-13; ibid, 2020: 30-31).

نهادهای اروپایی نظیر شورای اروپا از ظرفیت تنظیم‌گری بالایی برخوردار هستند (Bradford, 2020: 32). البته، ظرفیت تنظیم‌گری اتحادیه در موضوعات مختلف، متفاوت است. به طور کلی ظرفیت تنظیم‌گری تنها زمانی در خصوص اتحادیه مطرح می‌گردد که صلاحیت وضع قواعد در آن حوزه توسط کشورهای عضو به اتحادیه تفویض شده باشد (Bradford, 2020: 36-37). تفاوت در ظرفیت تنظیم‌گری است که مشخص می‌کند چرا برای مثال چین با وجود آن که قدرت بازاری بالایی دارد، از تاثیر مقررات خود محروم است (Bradford, 2020: 31).

۳. ترجیح معیارهای سختگیرانه^۲:

ظرفیت تنظیم‌گری وقتی موثر می‌افتد که نظام حقوقی اراده سیاسی جدی برای تنظیم بازار و پذیرش و اعمال مقررات سختگیرانه داشته باشد. به طور معمول، این کشورهای با

¹ Regulatory Capacity

² Preference for Strict Rules / Stringent Regulations

درآمد بالا هستند که به وضع مقررات تنظیمی سختگیرانه تمایل دارند؛ چه آن که بهتر می‌توانند با چشم‌پوشی از بخشی از درآمد شرکت‌ها، هزینه‌های محیط‌زیستی و حمایت از مصرف‌کننده را تحمل نمایند. این در حالی است که کشورهای کمتر ثروتمند در قبال مقررات محدود کننده تجارت و کاهنده رشد اقتصادی آسیب‌پذیری بیشتری دارند. بسیاری از کشورهای در حال توسعه به دلیل عدم تاب‌آوری در قبال مقررات تنظیمی سختگیرانه و البته ظرفیت تنظیمی پایین که بدان اشاره شد، از قابلیت تنظیم بازار برخوردار نیستند (Bradford, 2020: 37).

همچنین، جلوه دیگر این شرط آن است که اقتضائات اقتصاد سیاسی جهت‌گیری رویکرد طرفدار مقررات‌گذاری فراهم باشد. ممکن است کشوری در شمار کشورهای ثروتمند محسوب گردد، با این حال به دلایل تاریخی و سیاسی دست‌کم در برهه کنونی وضع مقررات سختگیرانه جهت تنظیم بازار را اراده نکرده باشد. مثال عمده این وضع، ایالات متحده آمریکا است که از دهه ۱۹۸۰ به بعد سیاست آزادسازی مقررات محدود کننده محیط زیستی و حمایت از مصرف‌کننده را در پیش گرفت. در مقابل، اتحادیه اروپا اراده سیاسی لازم جهت وضع مقررات سختگیرانه‌تر با هدف برقراری نوعی اقتصاد بازار اجتماعی^۱ را داراست (Bradford, 2020: 37-39; ibid, 2015: 162).

۴. اهداف غیرمنعطف^۲:

مقررات سختگیرانه داخلی تنها زمانی می‌تواند به عنوان معیارهای جهانی پذیرفته شود که نتوان با جابه‌جایی موضوع مقررات به قلمروی نظام حقوقی دیگر، از شمول اجباری آن قواعد‌رهایی یافت. به دیگر بیان، اگر موضوع یا هدف وضع مقررات تنظیمی منعطف بوده و با هزینه متناسب قابل انتقال به فراسوی قلمروی کشوری باشد که مقررات تنظیمی سختگیرانه را وضع می‌نماید، دیگر تبعیت از آن قواعد سختگیرانه معنا ندارد. این جابه‌جایی بیانگر همان سازوکاری است که بر مبنای آن رقابت بر سر کمینه معیارها صورت می‌پذیرد (Bradford, 2020: 53-54; ibid, 2012: 16-17).

¹ Social market economy

² Inelastic targets

مقررات کمتر برای شرکت‌ها با سود بیشتر ملازمه دارد. در نتیجه، برای مثال، در قلمروی حقوق دریایی صاحبان کشتی تلاش می‌کنند کشتی را تحت پرچم کشوری ثبت نمایند که مقررات سخت‌گیرانه کمتری دارد. مفهوم پرچم مصلحتی^۱ در حوزه کشتیرانی به این فرایند اشاره دارد. همچنین، به طور معمول بخشی از سرمایه‌ها از قلمروی نظامی که شمول نرخ-های مالیاتی بالا را پیش بینی کرده به سمت نظام‌های دارای سیاست مالیاتی با نرخ‌های پایین سرازیر می‌شود (Bederman, 2008: 57).

در قلمروی اتحادیه اروپا، موضوع بسیاری از مقررات تنظیمی ماهیتی غیرمنعطف دارد؛ چه آن که این نهاد اغلب ضوابط را با نظر به بازار مصرف قاعده گذاری می‌کند. برای مثال، می‌توان به مقررات اتحادیه اروپا در زمینه ایمنی محصول یا کالا اشاره نمود. بازار مصرف به طور کلی در مقایسه با بازار سرمایه ماهیتی ایستاتر دارد؛ زیرا عموم مصرف‌کنندگان برای دستیابی به شرایط متفاوت بازار در ورای مرزها جابه‌جا نمی‌شوند. در نتیجه، شرکت‌های تجاری که خواهان ورود به بازار بزرگ ۵۰۰ میلیونی اروپا باشند، چاره‌ای جز تمکین در برابر ضوابط اتحادیه نخواهند داشت (Bradford, 2020: 53; ibid, 2012: 16-17).

بدین ترتیب، اگر موضوع مقررات تنظیمی در شمار مسائلی باشد که ماهیتی سیال دارند، ممکن است شرکت‌های تجاری با هدف فراهم آوردن بیشترین حاشیه سود برای خود، سازوکار انتقال موضوع فعالیت به ورای مرزها را پیدا کرده و دیگر نیاز نباشد از مقررات اجباری سختگیرانه و پرهزینه تبعیت نمایند. برای مثال، گفته شده اگر موضوع مقررات تنظیمی اروپا به جای تنظیم بازار مصرف، دریافت میزان بالای مالیات از شرکت‌ها باشد، بسیاری از شرکت‌های اروپایی و غیر آن می‌توانند با ثبت در بیرون قلمروی اروپا، از شمول صلاحیت اجباری مقرر خارج شده و از پرداخت مالیات طفره روند (Bradford, 2015: 163).

۵. تفکیک ناپذیری هنجارهای حقوقی^۲

شرایطی که تاکنون گفته شد برای ایجاد اثر عملی بروکسل با دامنه شمول جهانی کفایت نمی‌کند. بلکه بدین منظور بایستی به عامل دیگر که انفکاک ناپذیری معیارها و ضوابط

^۱ Flag of convenience

^۲ Legal Non- divisibility

فعالیت است نیز توجه گردد. بدین ترتیب، تنها زمانی که شرکت‌های بزرگ چند ملیتی پس از انطباق فعالیت‌های خود با مقررات تنظیمی سخت‌گیرانه اروپایی، تصمیم بگیرند آن معیار سخت‌گیرانه را نه تنها در قبال بازار اروپا بلکه به عنوان یک معیار عام جهت انجام کلیه فعالیت‌های تجاری خویش برگزینند، با اثر عملی بروکسل در مقیاس جهانی روبه‌رو هستیم. تفکیک‌ناپذیری هنجارها، در ادراک مفهوم اثر بروکسل نقش بنیادین دارد (Scott, 2019: 31).

نظر به آن که به طور معمول مقررات اروپایی ماهیت سخت‌گیرانه دارد، شاید در نگاه نخست منطقی نباشد که شرکت‌ها معیارهای سخت‌گیرانه اروپایی را به عنوان یک ضابطه کلی برگزینند. با این حال، مطالعه شیوه فعالیت شرکت‌ها بیانگر آن است که این اتفاق در عمل به وقوع می‌پیوندد. در واقع، یک شرکت زمانی لازم است کلیه فعالیت‌های خود با معیارهای سخت‌گیرانه اروپایی انطباق دهد که ماهیت آن محصول یا شیوه فعالیت موضوع مقررات-گذاری، از حیث بازارهای مختلف غیرقابل انفکاک باشد. انفکاک‌ناپذیری به همگون کردن^۱ یک محصول یا رویه تجاری در نظام‌های حقوقی مختلف اشاره دارد و در برابر آن مفهوم سفارشی کردن^۲ فعالیت‌های تجاری قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، در اثر انفکاک‌ناپذیری است که شرکت صادراتی مجبور می‌شود در عمل معیارهای اروپایی را نه تنها در روابط خود در برابر اتحادیه اروپا حاکم گرداند، بلکه آن را به عنوان معیار فعالیت‌های خود در سطح جهانی نیز بپذیرد. (Bradford, 2020: 53-54; ibid, 2012: 17-18).

برای مثال، اتحادیه اروپا با وضع مقررات در زمینه حفاظت از داده‌های شخصی، شرکت‌هایی نظیر گوگل را ملزم نموده تا ضوابط فرایند جمع‌آوری و ذخیره داده‌های شخصی کاربران اروپایی را مطابق با الزامات اروپا پیگیری نماید. با این حال از آن جا که از لحاظ فنی این امکان برای این شرکت‌ها وجود نداشته که جمع‌آوری و ذخیره‌سازی اطلاعات کاربران اروپایی و غیر آن را با صرف هزینه معقول با دو شیوه مختلف پیگیری نماید، در عمل کل فعالیت با معیارهای اروپایی انطباق داده شده است (Bradford, 2012: 18). همچنین،

¹ Standardizing

² Customizing

مثال دیگر در زمینه آیین‌نامه محصولات شیمیایی اروپا^۱ است. در پی این آیین‌نامه، بسیاری از تولیدکنندگان آمریکایی که برایشان از نظر اقتصادی امکان‌پذیر نبود که دو فرایند جداگانه جهت تولید محصولات خود با در نظر گرفتن بازار مصرف اروپا و غیر آن پیش بینی نمایند، تمامی فعالیت‌های خود را با معیارهای مندرج در آیین‌نامه تطبیق دادند (Bradford, 2015 : 163).

تبعیت شرکت‌های تجاری از معیار واحد جهت نظم‌بندی فعالیت‌های خود از حیث «صرفه به مقیاس»^۲ مطلوب است. اصطلاح صرفه به مقیاس در این موارد به کاهش هزینه فعالیت در اثر تبعیت از یک معیار واحد اشاره دارد. چه آن که تبعیت یک شرکت از چند ضابطه در اصل فرایندی گران است. به دیگر بیان، در مواردی که شرکت می‌خواهد بر اساس چند ضابطه فعالیت نموده و محصولات خود را تولید و صادر نماید، باید هزینه بیشتری (برای مثال هزینه بهره‌مندی از چند مشاوره حقوقی) جهت تطبیق فعالیت‌های خود با معیارهای مختلف بپردازد. همچنین، تبعیت از یک معیار واحد به شرکت این امکان را می‌دهد تا محصول خود را در تمام بازارها تحت یک علامت تجاری صادر نموده و اعتبار تجاری خود را حفظ نماید (Vogel, 2012 : 16, 280 & 288; Bradford, 2020 : 59-60).

حوزه‌های موضوعی اثر بروکسل

در حقوق تجارت بین‌الملل، ذیل مباحث سازمان تجارت جهانی تفکیک دو مفهوم فرایند (تولید)^۳ و محصول^۴ اهمیت داشته و دارای اثر حقوقی است که در جای خود نیازمند بررسی است (Conrad : 2011 : 25-31). با این حال در بحث از حقوق اروپایی و گسترش آن این تفکیک راهگشا نبوده و اتحادیه صلاحیت نظم‌بندی هر دو حوزه را داراست؛ مشروط بر آن که این صلاحیت در معاهدات بنیادین توسط اعضا به اتحادیه تفویض شده باشد.

^۱ آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره ثبت، ارزیابی، صدور مجوز و اعمال محدودیت مواد شیمیایی به تاریخ ۲۰۰۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R1907>

^۲ Scale economies

^۳ Process (production)

^۴ Products

بدین ترتیب، امروزه حقوق اروپایی در جهان به واسطه اثر بروکسل در دو حوزه فرایند و محصول منشاء تاثیر است.

برای مثال در قلمروی ضوابط اروپایی حاکم بر فرایندها که در اثر ساز و کارهای بازار تاثیر جهانی یافته، می‌توان به مقررات اتحادیه در زمینه شیوه ذخیره اطلاعات شخصی^۱، محدودیت ناظر بر انجام آزمایش‌های خاص از جمله آزمایش حیوانی در فرایند تولید محصولات آرایشی^۲ و ضوابط حاکم بر انتشار گازهای گلخانه‌ای در فرایند تولید^۳ اشاره نمود. در مقابل، در عرصه محصول نیز حوزه‌هایی از مقررات اروپایی قابل شناسایی است که در ورای اروپا در عمل گسترش یافته است. بدین ترتیب، ضوابط خاص اتحادیه ناظر بر محدودیت‌های دسترسی بر خط به اطلاعات شخصی^۴، کاربرد مواد خطرناک در محصولات الکترونیک^۵ و نیز محدودیت‌های ناظر بر عرضه محصولات غذایی تراریخته^۶ در شمار ضوابط اروپایی محصول است (Bradford, 2020: 3).

بدین ترتیب، دیگر جای شگفتی نیست اگر بفهمیم برای مثال، شرکت‌های تولید کننده اسباب بازی در چین و ژاپن محصولات خود را بر مبنای معیارهای مندرج در مقررات اروپایی

^۱ ر.ک.: آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره حمایت از اشخاص حقیقی در برابر پردازش داده‌های شخصی مصوب ۲۰۱۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

^۲ برای مثال ر.ک.: دستورالعمل پارلمان و شورای اروپا درباره حمایت از حیواناتی که برای مقاصد علمی استفاده می‌شوند به تاریخ ۲۰۱۰، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010L0063>

^۳ برای مثال، ر.ک.: آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره انتشار گازهای گلخانه‌ای فلونوئیدار مصوب ۲۰۱۴، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0517>

^۴ آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره حمایت از اشخاص حقیقی در برابر پردازش داده‌های شخصی مصوب ۲۰۱۶

^۵ برای مثال، ر.ک.: دستورالعمل پارلمان و شورای اروپا درباره محدودیت استفاده از برخی مواد خطرناک در تجهیزات برقی و الکترونیک به تاریخ ۲۰۱۱، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:174:0088:0110:en:PDF>

^۶ برای مثال ر.ک.: آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا به تاریخ ۲۰۰۳ درباره مواد غذایی و خوراک تراریخته، برخط:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF)

<lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF>

از جمله آیین نامه محصولات شیمیایی اروپا موسوم به ریچ^۱ تولید می نمایند. نکته جالب توجه آن که این مقررات در عمل اثر قانونی هم داشته و سبب شد تا چین ضوابط تنظیمی ناظر بر تولید اسباب بازی کودکان در سطح ملی را نیز با نظر به مقررات اروپایی به صورت رسمی اصلاح نماید (Bradford, 2020 : 203-204).

مبحث دوم: اثر گذاری معیارهای اروپایی بر حوزه حفاظت از داده های

شخصی

با روشن شدن مفهوم اثر بروکسل، این مبحث از پژوهش به تطبیق مفهوم اثر بروکسل بر حوزه حفاظت از داده های شخصی می پردازد. پرداختن به این موضوع به ویژه از این لحاظ اهمیت دارد که اتحادیه اروپا نقشی پیشتاز در مقررات گذاری اقتصاد دیجیتال ایفا می نماید و آیین نامه اتحادیه اروپا در زمینه حفاظت از داده های شخصی که پیشتر بدان اشاره شد، می تواند به عنوان مصداق بارزی برای مفهوم اثر بروکسل مطرح گردد. به عبارت دیگر، قلمروی حقوق داده های شخصی مثالی از اروپایی شدن مقررات تنظیمی جهانی محسوب می گردد (Bradford, 2020 : 132).

مفهوم داده شخصی و ضرورت مقررات گذاری آن

داده شخصی^۲ در مقررات اروپایی از جمله آیین نامه به معنای هر قسم اطلاعاتی است که به شخص حقیقی شناخته شده یا قابل شناسایی (شخص موضوع داده) مرتبط باشد. شخص قابل شناسایی نیز عبارت از فردی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم با نظر به برخی شناسه ها از جمله نام، شماره هویت، داده های موقعیت مکانی، شناسه برخط یا ویژگی های جسمانی، روانی، ژنتیک، ذهنی، اقتصادی، فرهنگی و یا اجتماعی قابلیت

^۱ آیین نامه پارلمان و شورای اروپا درباره ثبت، ارزیابی، صدور مجوز و اعمال محدودیت مواد شیمیایی به تاریخ ۲۰۰۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R1907>

^۲ Personal data

شناسایی داشته باشد.^۱ بیشتر کشورها نیز همین تعریف را با اثرپذیری از مقررات اتحادیه اتخاذ نموده‌اند (Solove & Schwartz, 2024 : 30).

برای ادراک ضرورت مقررات‌گذاری در حوزه داده‌های شخصی به ویژه در رویکرد اروپا، توجه به پیشینه تاریخی و تحولات این مفهوم در بستر زمان ضروری است. اروپاییان از نظر تاریخی تجربیات ناخوشایندی در زمینه بهره‌برداری دولت‌ها از اطلاعات شخصی افراد دارند. در دهه ۱۹۳۰ دولت نازی آلمان در دوران تصدی خود از اطلاعات شخصی افراد برای مقاصد سیاسی بهره می‌برد. همچنین، سوء استفاده از اطلاعات شخصی در دوران دولت‌های خودکامه سوسیالیستی برای اعمال نظارت حداکثری بر شهروندان در بخش - هایی از اروپا همچنان ادامه یافت. مجموع این تجربیات تاریخی اروپاییان را نسبت به جمع آوری اطلاعات شخصی بدبین کرده و استفاده از داده‌های شخصی را به عنوان موضوعی مطرح کرده که قابلیت نقض حقوق افراد را دارد (Bradford, 2020 : 136).

تجربه شرکت‌های بزرگ حوزه دیجیتال نیز در چند سال گذشته بر شعله این بدبینی‌ها دمیده است. برای مثال، می‌توان به افشای اسناد توسط فردی به نام اسنودن^۲ در سال ۲۰۱۳ اشاره نمود که نشان می‌داد سرویس‌های جاسوسی آمریکا چگونه از داده‌های شخصی افراد که در پایگاه داده‌هایی چون فیس‌بوک^۳ ذخیره شده‌اند، برای مقاصد سیاسی بهره گرفته‌اند (Bradford, 2020 : 131; Lachapelle, 2022 : 609-610).

از جانب دیگر، باید توجه داشت رونق ارتباطات الکترونیک و بسط فضای مجازی سبب شده شرکت‌های بزرگ با دسترسی به حجم زیادی از اطلاعات شخصی افراد مزیت بازاری بی‌سابقه‌ای برای مثال جهت بازاریابی محصولات تجاری کسب نمایند. امری که پیش از این در این حجم سابقه نداشته و به دلیل اهمیت، دخالت دولت‌ها جهت نظم‌بندی این حوزه را ایجاب می‌نماید (Bradford, 2020 : 131; Cortez, 2021 : 2). به ویژه آن‌که کشورهای اروپایی به طور معمول، در جایگاه مصرف‌کننده محصولات فن‌آورانه شرکت‌های

^۱ بند ۱ ماده ۴ آیین‌نامه اروپایی حفاظت از داده‌های شخصی

^۲ Edward Joseph Snowden

^۳ Facebook

بزرگ آمریکایی هستند و این امر خود تا حدی توجیه کننده موضع محدودکننده اروپا نیز می‌باشد (Bradford, 2020 : 141).

همچنین، در حوزه اتحادیه اروپا، هماهنگ کردن مقررات کلیه کشورهای عضو در زمینه حمایت از داده‌های شخصی به عنوان یک راه کاهش هزینه‌های معاملاتی و ابزار تسهیل و تسریع ایجاد بازار داخلی اروپا مطرح شده است. در این استدلال، مقررات متفاوت حمایت از داده‌های شخصی به عنوان یک مانع ایجاد بازار داخلی محسوب شده و بر مبنای ماده ۱۱۴ معاهده عملکرد، تلاش می‌شود تا با هماهنگ‌سازی مقررات متنوع کشورهای عضو از مجرای ابزار آیین نامه، این مانع برطرف گردد (Bradford, 2020 : 136).

مقررات اروپایی حفاظت از داده‌های شخصی

با در نظر گرفتن سابقه تاریخی، در اروپا حق حریم خصوصی و در پی آن حق حفاظت از داده‌های شخصی در فضای الکترونیک به عنوان یک حق مربوط به شخصیت انسانی مد نظر قرار گرفته است^۱ (Bradford, 2020 : 141). در ماده ۸ منشور حقوق بنیادین در اتحادیه اروپا^۲ مصوب ۲۰۰۰ حق حفاظت از داده‌های شخصی به عنوان یک حق بنیادین به رسمیت شناخته شده است. این ماده چنین مقرر نموده است: « ۱. هرکس از حق حفاظت داده‌های شخصی خویش، برخوردار است. ۲. این داده‌ها باید برای تأمین مقاصد خاص، بر مبنای رضایت شخص مربوطه یا سایر مبنای مشروع مصرح در قانون به صورت منصفانه پردازش گردند. هر کس از حق دسترسی به داده‌های جمع‌آوری شده در خصوص خود و حق اصلاح آن داده‌ها بهره‌مند است. ۳. تبعیت از این قواعد باید در نظارت مقام مستقلی باشد». توجه به این مقررات زمانی اهمیت دارد که بدانیم بعد از معاهده لیسبون که در ۲۰۰۹ اجرایی شد، منشور حقوق بنیادین از ضمانت اجرای حقوقی بهره‌مند شد.^۳

^۱ توضیح آن که در امریکا داده‌های شخصی به عنوان یک دارایی قابل معامله و بی نیاز از قاعده‌گذاری ویژه دولت ادراک می‌گردد.

^۲ Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000), online :

https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

^۳ See : <https://fra.europa.eu/en/eu-charter>

در این میان، مهمترین مقررۀ اروپایی، آیین نامه اتحادیه اروپا در زمینه حفاظت از داده‌های شخصی است که در سال ۲۰۱۶ تصویب و در ۲۰۱۸ اجرایی شد. این آیین نامه که پیشتر ذکر آن گذشت، به عنوان یک آیین نامه اروپایی از قابلیت اثر مستقیم در کلیه کشورهای عضو برخوردار است و بنابراین با در نظر گرفتن قالب سند، مشابه قوانین داخلی در کشورهای عضو محسوب می‌گردد (صادقی نشاط و حاج نجفی، ۱۳۹۸: ۳۱۰-۳۰۹). سند مذکور جایگزین دستورالعمل اروپایی حمایت از داده‌های شخصی مصوب ۱۹۹۵^۱ گردید.

آیین نامه اروپایی، بر قانونمندی، منصفانه بودن و شفافیت پردازش داده‌های شخصی تأکید دارد.^۲ این آیین نامه همچنین، مقدار داده‌ها و اهدافی را که داده برای آن جمع آوری می‌شود، محدود کرده و ضوابط مقررۀ را بر تمام نهادهای عمومی یا خصوصی پردازش کننده اطلاعات حاکم می‌داند.^۳ مطابق این مقررۀ، داده‌های شخصی تنها برای بازۀ زمانی محدودی می‌تواند نگه داری شود.^۴ همچنین این سند «حق بر فراموش شدن»^۵ را به رسمیت شناخته است. بر مبنای این حق، اشخاص از حق درخواست پاک کردن اطلاعات شخصی خویش برخوردار هستند.^۶ همچنین، این آیین نامه ضمانت اجرای سنگین شامل جریمه تا ۲۰ میلیون یورو یا تا چهار درصد کل گردش مالی سالانۀ شرکت در سال مالی پیشین را پیش بینی نموده است.^۷ آیین نامه دامنه شمول وسیعی دارد و بر همه شرکت-هایی حاکم می‌گردد که داده‌های شخصی اشخاص مقیم در اروپا را جمع آوری می‌کنند؛

^۱ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, online:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31995L0046>

^۲ آیین نامه اروپایی حفاظت از داده‌های شخصی، قسمت (a) بند (۱) ماده (۵)

^۳ همان سند، قسمت (b) بند (۱) ماده (۵) الی قسمت (c) بند (۱) ماده (۵)

^۴ همان سند، قسمت (d) بند (۱) ماده (۵) و قسمت (f) بند (۱) ماده (۵)

^۵ Right to be forgotten

^۶ همان سند، ماده ۱۷

^۷ همان سند، ماده ۸۳

خواه مقر شرکت یا محل پردازش داده‌ها در اروپا یا بیرون آن باشد (Voigt & von dem Bussche, 2017: 22).

گسترش فراسرزمینی مقررات اروپایی در زمینه حفاظت از داده‌های شخصی
مقررات داده‌های شخصی مندرج در آیین نامه اروپایی مصوب ۲۰۱۶ حاوی ضوابط و ابتکارات مهمی است که آن را به معیار طلایی^۱ قاعده‌گذاری در این حوزه مبدل نموده و رویکرد جهانی را در زمینه حفاظت از داده‌های شخصی تغییر داده است (Wittershagen, 2023: 1; Luisi, 2022: 229). از این رو، مناسب است مقرر از حیث مفهوم اثر بروکسل مطالعه گردد.

اثر عملی بروکسل در زمینه حفاظت از داده‌های خصوصی بسیار زیاد است. اتحادیه اروپا بازار مهمی جهت بسیاری از کسب و کارهای مرتبط با داده شامل فیس‌بوک و گوگل است. برای مثال، فیس بوک ۲۵۰ میلیون مشترک در اروپا دارد و با در نظر گرفتن تعداد بالای مشترکین، کنارگذاشتن بازار اروپا برای این شرکت‌ها به صرفه نمی‌باشد. از جانب دیگر، با توجه به دامنه شمول مقررات آیین نامه که هر قسم پردازش داده افراد مقیم اروپا را شامل می‌شود، برای این قسم شرکت‌ها راه‌گزیر از مقررات اجباری آیین نامه فراهم نیست (Bradford, 2020: 142). مطالعه ضوابط اتحادیه اروپا در زمینه داده‌های شخصی نشان می‌دهد کلیه شرایط اثرگذاری فراسرزمینی مقررات اروپایی که شرح آن در قسمت‌های پیشین گذشت در این قلمرو فراهم است (Luisi, 2022: 4-11).

برای مثال، حوزه داده‌های شخصی از لحاظ فنی و اقتصادی انفکاک‌ناپذیر است. چرا که برای شرکت‌ها، تعریف دو فرایند جداگانه به منظور جمع‌آوری و پردازش داده‌های شخصی در اروپا و خارج از آن از لحاظ فنی بسیار دشوار و از لحاظ اقتصادی ناکاراست. بنابراین، این شرکت‌ها در عمل در برابر بالاترین معیار تمکین می‌نمایند که در عمل همان مقررات داده‌های شخصی اتحادیه است (Bradford, 2020: 143). نمونه بارز این موضوع از راهبرد شرکت گوگل استنباط می‌گردد که پس از تصویب مقررات آیین نامه اروپا با روزآمدسازی شرایط حریم خصوصی خود، چنین اظهار داشته است: «ما این به روزرسانی‌ها را همزمان

¹ Golden standard

با اجرایی شدن مقررات جدید حفاظت از داده‌ها در اتحادیه اروپا به انجام می‌رسانیم و از این فرصت برای بهبود وضعیت کلیه کاربران گوگل در سراسر جهان بهره می‌گیریم». نظیر همین رویه نیز توسط شرکت‌های اپل و نتفلیکس اتخاذ شده است (Bradford, 2020: 142-143).

آیین‌نامه اروپایی حفاظت از داده‌های شخصی در حوزه رسمی نیز موثر افتاده است. بنا به تعبیر برخی نویسندگان، «حفاظت از داده‌های اتحادیه اروپا به طرز خیره‌کننده‌ای اثرگذار بوده است: بیشتر کشورهای جهان از آن پیروی می‌نمایند» (Schwartz & Peifer, 2017: 122). تا سال ۲۰۲۰ حدود ۱۲۰ کشور در زمینه داده‌های شخصی مقررات گذاری نموده‌اند که بیشتر این مقررات با الهام از موازین اروپایی تدوین شده است. برای مثال، کشورهای برزیل، ژاپن، آفریقای جنوبی، کره جنوبی، کلمبیا، کاستاریکا، مکزیک، پرو و تایلند در این گروه جای دارند. (Bradford, 2020: 148 & 153). همچنین، در سال ۲۰۱۸ قانون حمایت از حریم شخصی مصرف‌کننده در ایالت کالیفرنیا^۱ با الهام از مقررات اروپایی به تصویب رسید و برخلاف رویه معمول در آمریکا، دامنه شمول عامی دارد (Bradford, 2020: 146; Luisi, 2022: 1 & 8).

در واقع، امروزه مقررات اروپایی به معیار اصلی و الگوی برتر در حقوق حمایت از داده‌های شخصی تبدیل شده است. به دیگر بیان، اگر بخواهیم با ادبیات و اصطلاحات حقوق تطبیقی و مطالعات پیوند حقوقی این وضعیت را توصیف نماییم باید گفت حقوق اروپایی در این موضوع اعتبار (پرستیژ) بالایی یافته است و از این حیث در مقام الگو و منبع پیوند جهت الگوبرداری حقوقی قرار می‌گیرد. چه آنکه در اقتباس‌های حقوقی اعتبار بالایی منبع پیوند نقش تعیین‌کننده دارد (Sacco, 1991: 398; Mattei, 2003: 385). بنابراین، این موضوع که موازین اروپا در این حوزه با عبارتهایی چون معیارطلایی و مشهورترین معیار جهت الگوبرداری مطرح می‌گردد (Bradford, 2020: 148) می‌تواند در لسان حقوق تطبیقی به اعتبار بالایی مقررات اروپا در این حوزه تعبیر شود.

¹The California Consumer Privacy Act (CCPA), online: <https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>

به علاوه، بسیاری از کشورهای غیراروپایی با انگیزه بهره‌مندی از «تصمیم کفایت»^۱ اتحادیه، موازینی منطبق با مقررات این نهاد را اتخاذ می‌نمایند. توضیح آن که انتقال داده‌های شخصی از اتحادیه به خارج از آن زمانی مجاز است که نهادهای اتحادیه مقررات حفاظت از داده‌های اشخاص را در نظام حقوقی مقصد دارای سطح مطلوبی دانسته و تصمیم خود را مبنی بر کفایت آن سطح حمایت صادر نمایند. همچنین، شرکت‌های اروپایی فعال در این حوزه نیز بیشتر تمایل دارند در قلمروی کشورهایی به تاسیس شعبه یا شرکت فرعی بپردازند که در خصوص آن‌ها اعلام کفایت مقررات شده است (Bradford, 2020: 149).

¹ Adequacy decision

نتیجه‌گیری

هر چند صلاحیت تنظیمی اتحادیه اروپا محدود به مقررات‌گذاری در حوزه کشورهای عضو است، تاثیر مقررات وضع شده توسط این نهاد به مرزهای اروپا محدود نمی‌باشد. در واقع، در سالیان اخیر اثرگذاری فراسرزمینی ضوابط اروپایی به عنوان یک جریان مهم در عرصه حقوق شناسایی شده است. نظریه اثر بروکسل، رویکردی نظری است که به منظور تحلیل نقل و انتقال مقررات حقوق اروپایی در ورای مرزهای اتحادیه با تکیه بر نیروی بازار ارائه شده است. براساس این تحلیل، انتقال مقررات اروپایی در عرصه تنظیم بازار اثر جانبی و ناخواسته قاعده‌گذاری در اروپا محسوب می‌گردد.

اثر بروکسل بر دو قسم عملی و قانونی قابل انقسام است. قسم عملی به فرایندی اشاره دارد که در آن یک شرکت تجاری غیراروپایی با هدف بهره‌مند شدن از مزیت فعالیت و عرضه محصول در بازار اروپا، خودخواسته فعالیت تجاری خود را با رعایت معیارهای اتحادیه به پیش برده و تنظیم می‌کند. در مقابل، اثر قانونی بروکسل ناظر به تغییر مقررات رسمی کشورهای غیراروپایی با الگوبرداری از موازین اروپایی است. همچنین، تاثیر عملی فراسرزمینی مقررات اروپایی مقید به وجود شرایطی است که عبارتند از: اندازه کافی بازار، ظرفیت تنظیم‌گری، اراده سیاسی برای وضع مقررات سخت‌گیرانه، اهداف غیرمنعطف و تفکیک‌ناپذیری هنجارها. مطالعه حوزه حمایت از داده‌های شخصی مشخص نمود اثر بروکسل در هر دو قسم خویش در گستره این حوزه از علم حقوق منشاء تاثیر است.

در نهایت باید دید آن‌چه گفته شد برای نظام حقوقی ایران چه نتایجی به همراه خواهد داشت. به هر طریق، قانون‌گذار در نظام حقوقی ایران که هنوز مقررات خویش را در زمینه حمایت از داده‌های شخصی نیافته است، بایستی جریان‌های حقوقی موثر در این حوزه را شناخته و با رویکرد سایر کشورها و تاثیر مقررات اروپایی بر این حوزه آشنا گردد تا قادر گردد با چشم‌گشوده و شناخت درست پیرامون موضوع، به وضع قواعد بپردازد. همان‌طور که گفته شد، نظام‌های حقوقی بسیاری از جمله برخی کشورهای در حال توسعه، در وضع قواعد داده‌های شخصی، از مقررات اروپایی تبعیت نموده‌اند. بدینسان، بررسی نظریه اثر بروکسل تاکید بر این امر است که در نظام حقوقی ایران نیز مقررات اروپایی می‌تواند به

عنوان پیش‌نویس و دریچه‌ای به این حوزه در نظر گرفته شود. روشن است این رویکرد، ناقض اختیار قانون‌گذار جهت تطبیق مقررات خارجی به منظور انطباق با شرایط خاص و ویژگی‌های مسئله در نظام حقوقی ایران نخواهد بود؛ چه آن‌که استفاده از تجربه خارجی و متناسب‌سازی آن با شرایط بومی، هر دو بر میزان موفقیت قوانین اثرگذار است.

منابع و مأخذ

الف- منابع فارسی

صادقی نشاط، دکتر امیر، حاج نجفی، حسنا، «حقوق تطبیقی در دادگاه: مطالعه پیوند قضائی در حقوق خصوصی»، مجله تحقیقات حقوقی، دوره ۲۳، شماره ۸۹ - شماره پیاپی ۸۹، بهار ۱۳۹۹، صص. ۱۳۷-۱۶۹ برخط:

https://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_87554.html

صادقی نشاط، دکتر امیر، حاج نجفی، حسنا، «هماهنگ‌سازی حقوق خصوصی در اتحادیه اروپا»، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۱۱، شماره ۴، صص. ۲۹۳-۳۲۸، برخط:

https://jls.shirazu.ac.ir/article_5584.html?lang=fa

ب- مصوبات اروپایی

معاهده اتحادیه اروپا به تاریخ ۲۰۰۷، برخط:

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF

معاهده عملکرد اتحادیه اروپا به تاریخ ۲۰۰۷، برخط:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF)

منشور حقوق بنیادین در اتحادیه اروپا به تاریخ ۲۰۰۰، برخط:

https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

دستورالعمل اروپایی حمایت از داده‌های شخصی به تاریخ ۱۹۹۵، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31995L0046>

آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره ثبت، ارزیابی، صدور مجوز و اعمال محدودیت مواد شیمیایی به

تاریخ ۲۰۰۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R1907>

آیین‌نامه پارلمان و شورای اروپا درباره حمایت از اشخاص حقیقی در برابر پردازش داده‌های شخصی به

تاریخ ۲۰۱۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679>

دستورالعمل پارلمان و شورای اروپا درباره حمایت از حیواناتی که برای مقاصد علمی استفاده می‌شوند به

تاریخ ۲۰۱۰، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010L0063>

آیین نامه پارلمان و شورای اروپا درباره انتشار گازهای گلخانه‌ای فلئوئیدار به تاریخ ۲۰۱۴، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0517>

دستورالعمل پارلمان و شورای اروپا درباره محدودیت استفاده از برخی مواد خطرناک در تجهیزات برقی و الکترونیک به تاریخ ۲۰۱۱، برخط:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:174:0088:0110:en:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:174:0088:0110:en:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:174:0088:0110:en:PDF)

آیین نامه پارلمان و شورای اروپا درباره مواد غذایی و خوراک تراریخته به تاریخ ۲۰۰۳، برخط:

[https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1829:20080410:EN:PDF)

آیین نامه پارلمان و شورای اروپا درباره ثبت، ارزیابی، صدور مجوز و اعمال محدودیت مواد شیمیایی به تاریخ ۲۰۰۶، برخط:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006R1907>

قانون حمایت از حریم شخصی مصرف کننده در ایالت کالیفرنیا، به تاریخ ۲۰۱۸، برخط:

<https://oag.ca.gov/privacy/ccpa>

ج- منابع انگلیسی

Bederman, David(2008), *Globalization and International Law*, New York: Palgrave Macmillan, ,

Blanke, Hermann-Josef(2021), " *Functioning of the Union, Treaties Same Value*", in Treaty on the Functioning of the European Union - A Commentary, vol. 1, Blanke & Mangiameli, eds, Springer, Switzerland: 2021,

Bradford, Anu(2012), " *The Brussels Effect*", Northwestern University Law Review, vol. 107, no. 1 2012, pp. 1-68

Bradford, Anu(2015), "Exporting standards: The externalization of the EU's regulatory power via markets", *International Review of Law and Economics*, vol. 42, 2015, pp. 158-173

Bradford, Anu(2020), *The Brussels Effect. How the European Union Rules the World*, New York: Oxford University Press,

- Conrad, Christiane R(2011), *Processes and Production Methods* (PPMs) in WTO Law: Interfacing Trade and Social Goals, Cambridge University Press, 2011
- Cortez, E. Kiesow (2021), "Data Protection Around the World: An Introduction" in cortez, ed., *Data Protection Around the World: Privacy Laws in Action*, Springer, 2021,
- Ferrando, Tomaso (2015), "Private Legal Transplants: Multinational Enterprises as Proxies of Legal Homogenisation", *Transnational Legal Theory*, vol. 5, no. 1, 2015, pp. 20-59,
- Mattei, Ugo (2003), "A Theory of Imperial Law: A Study on U.S. Hegemony and the Latin Resistance," *Indiana Journal of Global Legal Studies*, vol. 10, issue 1, 2003, pp. 383-448
- Lachapelle (2022), "Data protection enforcement in the era of the Directive on whistleblowers: towards a collective approach?" in Kosta et al, eds, *Research Handbook on EU Data Protection Law*, Edward Elgar Publishing, 2022, pp. 600-619,
- Luisi, Marco (2022), "GDPR as a Global Standards? Brussels Instrument of Policy Diffusion", 2022, online: <https://www.e-ir.info/pdf/96753>
- Ogus, Anthony (2004), *Regulation: Legal Form and Economic Theory*, Oxford: Hart Publishing,
- Sacco, Rodolfo (1991), "Legal Formants: A Dynamic Approach to Comparative Law (Installment II of I)", *The American Journal of Comparative Law*, vol. 39, 1991(sp ring), pp. 343-401,
- Schwartz, Paul M., Peifer, Karl-Nikolaus(2017), "Transatlantic Data Privacy Law", vol. 106, 2017: online: https://www.law.georgetown.edu/georgetown-law-journal/wp-content/uploads/sites/26/2019/10/Transatlantic-Data-Privacy-Law_Schwartz-and-Peifer.pdf
- Scott, Joanne(2019), "The Global Reach of EU Law", in Cremona & Scott, eds., *EU Law Beyond EU Borders: The Extraterritorial Reach of EU Law*, Oxford University Press, 2019
- Solove, Daniel J., Schwartz, Paul M.(2024), *EU Data Protection and the GDPR*, Aspen Publishing,
- Vogel, David(2012), *The Politics of Precaution: Regulating Health, Safety, and Environmental Risks in Europe and the United States*, Princeton University Press, ,
- Vogel, David(1995), *Trading Up: Consumer and Environmental Regulation in a Global Economy*, Harvard University Press

Voigt, Paul, von dem Bussche, Axel(2017), *The EU General Data Protection Regulation (GDPR) : A Practical Guide*, Springer, 2017

Wittershagen, Leonie(2023), *The Transfer of Personal Data from the European Union to the United Kingdom post-Brexit*, Berlin : De Gruyter,

Young, Alasdair R.(2015), “*The European Union as a Global Regulator? Context and Comparison*”, *Journal of European Public Policy*, Vol. 22, No. 9, 2015, pp. 1233-1252.

